

TIENDE DEEL

WEERSPREUKEN

Het leren voorspellen van het weder werd van geslacht tot geslacht overgedragen. Die voorspellingen kwamen, erg gevat, tot ons onder de vorm van volle rijmen, zodat ze wel eens de indruk wekken dat bepaalde weersvoorspellingen er vooral zijn om wille van dat rijm.

Er zijn weerspreuken die terugslaan op een gans jaar, andere op een jaargetijde, een vaste periode of maand, nog andere bepalen slechts één dag.

De mooiste zegsels bestaan uit vier delen: de dag of periode dat het teken verschijnt, de beschrijving van het teken, de periode waarin de nawerking zal plaatsvinden, de aard van die nawerking.

Een sprekend voorbeeld is wel:

Met Sint-Mathijs
Was er sneeuw noch ijs.
En met half meert
Rijdt men over het ijs met kar en peerd.

Uiteraard handelen de meeste voorspellingen over het weder en de oogst:

Lichtmis donker
Is de boer een jonker.
Lichtmis klaar
Is de boer een bedelaar.

De volkse uitdrukkingen zijn doorgaans niet gespeend van figuurlijke taal:

Met Driekoningen springt de leeuw over op een kluitje
met Lichtmis gaat hij een kerktoeren hoog.

Daarmee duiden de mensen aan, dat de dagen lengen, al is het maar elke dag een «haneschrie». Hun volkse fantasie vond meestal ook meerdere vormen voor hetzelfde fenomeen:

Als met Lichtmis de zon op het misboek schijnt
wordt het een onvruchtbaar jaar.

Als op O.L.V. Lichtmis de zon op het misboek
schijnt moet de Kempenaar zijn orton samenbinden.
(Brustem)

Lichtmis zon op 't kaarslicht
Scheper bindt het voeder op.

Als met Lichtmis de zon schijnt op de toren
Dan krijgt de boer maar weinig koren.
(Maaseik)

Als met Lichtmis de hagedoorn dropt
bindt de Kempenaar zijn os aan de hooiwagen.

En nu een reeks voorspellingen:

Een drogen maart
Is goud waard!

Wel april zonder aren,
Nooit mei zonder bloei.
(Brustem)

Mei koel en nat
Vult de schuur en ook het vat!

Mei koel, juni nat
Is een ware schat!

Het zal de jarent een goede oogst geven,
zie het koren eens roken!
(Tessenderlo)

Als de sloerzaad goed bloeit: korenjaar!
(Neerrepen)

Als de vlier bloeit, oogst binnen zes weken.
(Neerrepen)

Als het door de naakte bomen dondert,
zal er geen fruit komen.

Elke morgen keek de boer naar de hemel. Regen kon voor hem een weldaad zijn of een ramp. Vandaar de vele zegswijzen in verband met regen, wind en neerslag.

Als het regent met Sint-Jan
dan slaat het koren toe.
(Gellik)

Abraham in de wolken, (donkere wolken)
regen in aantocht.

Als de avondmuur (wolkgevaarte) terugzakt,
komt 's anderdaags veel regen.
(Genk)

Muur hoog in de lucht, schoon weer,
zakt hij, weder af.
(Berg)

Valt 's avonds dauw,
's morgens is de lucht blauw.

Over een schapenhemel zijn de meningen verdeeld:

Een schaapkenshemel voerspelt goed weer.
(Ophoven)

Trapkens in de lucht, schoon weder.
(Rosmeer)

Als er schaapjes in de wolken zitten,
komt er regen.
(Wellen)

Men kan regen verwachten als:

als de zon bleek opkomt
bij rosse maan
als de winterkraai zingt
als de mussen vechten
wanneer ze kunnen plodderen in het stof
als men het waterklokje van Tongeren hoort
als iemand met afhangende kousen loopt
als het kruid ruikt (Berg)
rond Sint-Jan, dan komt de Sint-Jansvloed

als men naar Loonkermis gaat (Berg)
als de slakken aarde op hun staart dragen. (Heers)

Begint het te regenen met nieuwe maan,
dan regent het lang. (Berg)

Regent het met Sint-Medaar,
't regent zes weken achter mekaar.

Najaarszon met vlekken, zomer vol onweder.

Als de waterhennen roepen,
komt er verandering van weer.

Woest weder, korte duur.

Ring rond de maan
Zal in regen of wind vergaan.
Ring rond de zon
Geeft water in de ton.

Om te beduiden dat de Kempische grond zandachtig is en veel
vocht nodig heeft, zegt men te Tessenderlo:

«'t Zou hier zo dikwijls moeten regenen, als het te Hasselt markt
is!» Het is er markt op dinsdag en vrijdag.

Als het in Oostham regent, doen ze als die van Diest: ze
laten het regenen.

In Genk gelooft men dat de regen van Maria-Hemelvaart goed is
voor oogziekten, ook al vallen er maar drie dropkens.

Ook de wind spreekt een woordje:

Wanneer de bloei door het veld waait,
verwacht men een rijke oogst. (Bommershoven)

Sint Gieles keumt oingebloize,
Verbit de stroohui en de laine hoize. (Berg)

Op 21 maart oostenwind, zo waait het zes weken.
(Wellen)

In de advent moet er veel wind zijn
om veel fruit te hebben,
anders moet het vrouwvolk van Loon de bomen in
om wind te maken en te schudden met de takken om het
te doen stormen.
(Neerrepen)

Sint-Lambertus schudt het fruit. (Berg)

De noordwestwind blaast uit het regengat.
(Rosmeer)

Een wervelwind noemt men te Beringen «een oude vrouw»; wanneer er nevel in de beemden is, zegt men: de grijze «meer» (merrie) is in de wei.

Over vriesweer, sneeuw en hagel:

Als 't op Sint-Hilarius vriest,
zes weken aan een stuk.
(Berg)

Gaat de zon rood onder: vorst.

Veel sneeuw, vroege lente en warme zomer.
(Brustem)

Gele lucht geeft hagel.

Doch:

Als het door de naakte bomen dondert,
zal het een vet kerkhof worden.

Als er in de zomer veel wolken zeilen,
dan zal er in de winter veel sneeuw zijn.

Op bepaalde ogenblikken en bij sommige verschijnselen kan het weder plots veranderen. De boer legt dat vast met typische gezegden:

Met half maart moeten spinnewiel en vuur uit de
haard, dan is het immers klaar van zes tot zes.

Sint-Jan draait de troon.

Niet alleen met Sint-Medeaar blijft het weder koppig, in het jaar vallen zo nog andere periodes. In Berg zegt men bijvoorbeeld: lijk de eerste hondsdagen beginnen, zullen ze ook voleinden.

Opvallend is ook dat de weerspreuken nooit terugslaan op een bepaalde datum maar wel op de naam van de heilige welke op die dag wordt vereerd. Zo bekomen we dan:

Warme Sint-Jacob, koude Kerstmis
Sint-Petrus vast graag
Sint-Mathijs gooit een gloeiende steen op het ijs.